

**MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
CATEDRA ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI**

**Maia COJOCARU-BOROZAN Larisa SADOVEI
Ludmila PAPUC Nadejda OVCERENCO**

FUNDAMENTELE ȘTIINȚELOR EDUCAȚIEI

MANUAL UNIVERSITAR

CHIȘINĂU, 2014

CZU

F 97

*Manualul universitar a fost aprobat pentru editare la ședința Senatului
Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă"
din 25 septembrie 2014, Proces verbal nr.2*

Autori:

Cojocaru-Borozan Maia, doctor habilitat în pedagogie, prof. universitar

Sadovei Larisa, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Papuc Ludmila, doctor în istorie, conferențiar universitar

Ovcerenco Nadejda, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Recenzenți:

Cristea Sorin, doctor în pedagogie, profesor universitar, Universitatea din București

Cojocaru Victoria, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol

Șevciuc Maia, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Fundamentele științelor educației. Manual universitar/Maia Cojocaru-Borozan, Larisa Sadovei, Ludmila Papuc, Nadejda Ovcerenco; Univ. Pedagogică de Stat "Ion Creangă". Manual – Chișinău: Tipogr. UPS "I. Creangă", 2014, 446 p.

Bibliogr.: p.477-494 (249 tit.)

ISBN 978 - 9975-46-207-5.

37.0(075.8)

F 97

©Maia Cojocaru-Borozan, Larisa Sadovei, Ludmila Papuc, Nadejda Ovcerenco, 2014

Cuprins

Preliminarii.....	7
Modulul I. Statutul științelor educației.	
Concepte fundamentale.....	10
1.1. Științe ale educației: delimitări conceptuale. Rolul științelor educației în formarea profesională.....	11
1.2. Evoluția științelor educației. Constituirea pedagogiei ca știință.....	20
1.3. Normativitatea activității educaționale. Principiile pedagogice..	31
1.4. Taxonomia științelor educației.....	40
1.5. Pedagogia în sistemul de științe socioumane.....	48
Modulul II. Clasic, modern și postmodern în educație.....	54
2.1. Clasic, modern și postmodern în educație: delimitări conceptuale.....	55
2.2. Direcțiile modernizării sistemului educațional.....	61
2.3. Funcțiile generale ale educației.....	65
2.4. Caracteristicile educației.....	67
2.5. Structura și funcționarea educației.....	71
Modulul III. Formele generale ale educației.....	79
3.1. Formele generale ale educației: delimitări conceptuale.....	80
3.2. Educația formală - forma de bază a educației.....	81
3.3. Educația nonformală – puntea dintre formal și informal în educație.....	85
3.4. Educația informală – impact educațional spontan.....	91
3.5. Relația dintre formele educației.....	95
3.6. Direcții de evoluție ale educației: educația permanentă și autoeducația.....	103
Modulul IV. Finalitățile educației.....	122
4.1. Definiri ale conceptului de finalitate educațională.....	123
4.2. Problematika și funcțiile finalităților educației.....	125
4.3. Niveluri și categorii de finalități ale educației.....	132

4.4. Finalitățile macrostructurale și microstructurale. Implicații practice.....	136
4.5. Ierarhizarea și clasificarea obiectivelor.....	142

Modulul V. Paradigmele pedagogiei – răspuns la problematica științelor educației. Metodologia cercetării pedagogice.....

5.1. Introducere în noțiunea de paradigmă.....	149
5.2. Tipologia paradigmelor educaționale.....	153
5.3. Noțiunea de cercetare în pedagogie. Tipologia cercetării pedagogice.....	164
5.4. Metode de cercetare științifică în pedagogie.....	169

Modulul VI. Dimensiuni (conținuturi) generale ale educației.....

6.1. Definierea conținuturilor generale ale educației	176
6.2. Dimensiuni (conținuturi generale) ale educației	179
6.2.1. Educația morală.....	180
6.2.2. Educația intelectuală.....	186
6.2.3. Educația tehnologică.....	192
6.2.4. Educația estetică.....	195
6.2.5. Educația psihofizică.....	199
6.3 Metodele educației. Tipologia metodelor de educație.....	203

Modulul VII. Domenii noi și perspective ale educației.

Caracterul deschis al „noilor educații” .....

7.1. „Noile educații”: delimitări conceptuale.....	219
7.2. Conținutul valoric al „Noilor educații”	221
7.2.1. Educația pentru participare și democrație.....	222
7.2.1.1. Educația pentru participare și democrație prin acțiuni de voluntariat.....	223
7.2.2. Educația pentru comunicare și mass-media.....	229
7.2.3. Educație pentru dezvoltare emoțională.....	234
7.2.3.1. Educație pentru dezvoltare emoțională și sănătate mintală.....	239
7.2.4. Educația pentru pace (și cooperare).....	243
7.2.4.1. Educația pentru toleranță/Educația pentru toleranță	245

	comunicativă.....	
7.2.5.	Educația pentru schimbare și dezvoltare.....	247
7.2.6.	Educația pentru timpul liber.....	251
7.2.7.	Educația relativă la mediu/Educația ecologică.....	254
7.2.8.	Educația pentru familie.....	258
7.2.9.	Educația pentru parentalitate.....	261
7.3.	Demersuri de proiectare a conținuturilor curriculare ale „Noilor educații”.....	266

Modulul VIII.Sistemul de educație și schimbarea în sistemul de învățământ. Managementul educației

		273
8.1.	Sistemul de educație și sistemul de învățământ.....	274
8.2.	Tendențele de organizare și perfecționare a sistemului de învățământ.....	281
8.3.	Specificul sistemului de învățământ din Republica Moldova.....	284
8.4.	Sisteme alternative de organizare a procesului de învățământ.....	289
8.5.	Sistemul de educație în învățământul simultan.....	295
8.6.	Managementul educației.....	298

Modulul IX. Agenții educației. Factorii formării și dezvoltării personalității.....

		307
9.1.	Profesorul școlar: roluri, competențe, stiluri.....	308
9.2.	Profesorul postmodernist - facilitator al cunoașterii.....	326
9.3.	Personalitatea elevului și comportamentul școlar.....	335
9.4.	Valorificarea factorilor dezvoltării psihice a personalității și factorilor educativi.....	339

Modulul X. Proiectarea, realizarea și evaluarea activității educative.....

		353
10.1.	Proiectarea activității educaționale: delimitări conceptuale	354
10.2.	Curriculum la dirigenție.....	359
10.3.	Activitatea educativă a dirigintelui.....	368
10.4.	Dirigintele – coordonatorul activității educative.....	377

ANEXE.....	397
Anexa 1. Probe de autoevaluare tematică	397
Anexa 2. Test docimologic de evaluare curentă.....	403
Anexa 3. Lucrul individual.....	407
Anexa 4. Sugestii pentru elaborarea comentariului, rezumatului	410
Anexa 5. Model de proiectare operațională.....	412
Anexa 6. Sugestii pentru elaborarea proiectului educațional.....	416
Anexa 7. Sugestii privind evaluarea proiectului, a orei educative (de dirigenție) și calitatea activității dirigintelui.....	418
Anexa 8. Model de formare a competențelor cadrului didactic în domeniul managementului clasei	422
Anexa 9. Harta conceptuală	423
Anexa 10. Sugestii pentru aplicarea metodei „simularea ”.....	424
Anexa 11. Subiecte pentru proba de evaluare finală.....	425
 Bibliografie.....	 429

Preliminarii

Manualul universitar „Fundamentele științelor educației” este conceput în cheia modernizării curriculumului pedagogic universitar și a evoluției cercetărilor pedagogice. Autorii pun la îndemîna studenților sinteze de teorie generală a educației pentru a-i sprijini în procesul de formare și autoformare profesională în domeniul general de studiu „Științe ale educației”. Concepția promovată de S. Cristea privind epistemologia științelor educației, potrivit căreia teoria generală a educației definește conceptele pedagogice de bază, a servit ca reper în elaborarea conținutului ideatic al acestui curs universitar.

Structura manualului Fundamentele științelor educației cuprinde zece module de studiu: 1) *Statutul științelor educației. Concepte fundamentale*; 2) *Clasic, modern și postmodern în educație*; 3) *Formele educației*; 4) *Finalitățile educației*; 5) *Paradigmele pedagogiei – răspuns la problematica științelor educației. Metodologia cercetării pedagogice*; 6) *Dimensiuni (conținuturi generale) ale educației*; 7) *Domenii noi și perspective ale educației. Caracterul deschis al „Noilor educații”*; 8) *Sistemul de educație și schimbarea în sistemul de învățămînt. Managementul educațional*; 9) *Agenții educației. Factorii formării și dezvoltării personalității*; 10) *Proiectarea, realizarea și evaluarea activității educaționale*.

Manualul integrează două discipline de studiu prezente în planurile de învățămînt anterioare: *Fundamentele pedagogiei* (uneori cu titlul Introducere în pedagogie) și *Teoria educației* (privită doar ca teorie a conținuturilor - dimensiuni sau laturi generale ale educației).

Modulul I. *Statutul științelor educației. Concepte fundamentale*, evocă opinii diverse ale cercetătorilor de domeniu privind definirea termenului de pedagogie și evoluția lui pînă la apariția conceptului de științe ale educației; analizează conceptul de normativitate; prezintă abordări multidisciplinare, inter- și transdisciplinare a diverselor modele de clasificare a științelor educației, descris în literatura de specialitate.

Modulul II. *Clasic, modern și postmodern în educație*, analizează conceptual tradiția, modernitatea și postmodernitatea în educație; determină direcțiile modernizării sistemului educațional; identifică

funcțiile și caracteristicile educației; elucidează structura și specificul funcționării ei.

Modulul III. *Formele educației*, analizează semnificația termenului ”forme ale educației”; identifică și caracterizează tipologia formelor educației; argumentează relația dintre formele educației; determină direcțiile de evoluție a educației într-un cadru organizat (formal - nonformal) și neorganizat (informal). Modulul respectiv furnizează conținuturi informaționale cu privire la educația permanentă și autoeducația.

Modulul IV. *Finalitățile educației*, definește conceptul de finalitate, identifică și supune analizei problematica finalităților educației; argumentează clasificarea finalităților educației pe niveluri și categorii; solicită implicații practice în analiza finalităților macro- și micro structurale.

Modulul V. *Paradigmele pedagogiei – răspuns la problematica științelor educației. Metodologia cercetării pedagogice*, conține analiza noțiunii de paradigmă, diversității paradigmatelor cunoașterii științifice a problemelor pedagogiei clasice și pedagogiei moderne. Modulul se referă la caracteristica paradigmatelor schimbării educaționale și analiza conceptului de metodologie a cercetării pedagogice.

Modulul VI. *Dimensiuni (conținuturi generale) ale educației*, interpretează dimensiunile generale ale educației din perspectivă curriculară depășind astfel abordarea tradițională a teoriei educației percepută doar ca teorie a conținuturilor.

Modulul VII. *Domenii noi și perspective ale educației. Caracterul deschis al „Noilor educații”* analizează caracteristicile definitorii ale conceptul de „problematica lumii contemporane” și noțiunii de „Noile educații; analizează termenii-cheie, inclusiv noțiunea de educația pentru: pace (și cooperare); participare și democrație; comunicare și mass-media; schimbare și dezvoltare; timpul liber; educația economică și casnică; educația nutrițională; educația relativă la mediu. Modulul conține analiza educației interculturală, deschise la distanță, pentru parentalitate, concepute drept domenii noi de educație; propune demersuri de proiectare a conținuturilor curriculare ale „Noilor educații”.

Modulul VIII. *Sistemul de educație și schimbarea în sistemul de învățământ. Managementul educațional*, definește conceptele

fundamentale de sistem de educație, sistem de învățământ, proces de învățământ ce au o valoare metodologică superioară, abordând contextul psihosocial de realizare al educației. Esența acestor concepte vizează transformările sistemelor (post)moderne de educație.

Modulul IX. *Agenții educației. Factorii formării și dezvoltării personalității*, abordează actorii câmpului educațional din perspectiva expansiunii științelor educației, transformarea agenților educației în actori și autori ai actului formativ proprie educației postmoderne. Sînt analizați factorii formării și dezvoltării personalității, elucidat impactul factorilor respective asupra personalității umane.

Modulul X. *Proiectarea, realizarea și evaluarea actului educațional*, propune repere teoretice pentru proiectarea/ realizarea/ evaluarea/ curriculară a actului educațional.

Manualul universitar *Fundamentele științelor educației* concentrează epistemologic corelația dintre dimensiunea teleologică și metodologică a proiectării curriculare creînd oportunități pentru sporirea calității construcției și dezvoltării curriculumului pedagogic universitar la nivelul formării inițiale a cadrelor didactice.

Înșușirea temeinică a conținuturilor informaționale ale manualului *Fundamentele științelor educației* vor contribui la aplicarea lor în cadrul desfășurării practicii de producere și formarea viitorului cadru didactic în calitate de modelator de personalități, și nu de reproducător de cunoștințe. În rezultatul studiului fundamentelor științelor educației sînt conturate direcțiile de aplicabilitate a teoriilor acțiunii educative, absolvenților domeniului „Științe ale educației” fiind deschise oportunități de dezvoltare a carierei didactice.

Autorii

Modulul I.

STATUTUL ȘTIINȚELOR EDUCAȚIEI.

CONCEPTE FUNDAMENTALE

„Buna creștere constă în a ascunde ce părere excelentă avem despre noi înșine și ce părere proastă avem despre ceilalți”.

M. Twain

„Noi știm ce sîntem, dar nu știm ce devenim”

W. Shakespeare

Competențe

Studiind acest capitol veți fi competenți:

- să apreciați importanța istoriei educației în evoluția sistemului științelor educației;
- să delimitați domeniile sistemului de științe ale educației;
- să explicați traiectoria constituirii pedagogiei ca știință și statutul epistemologic actual;
- să definiți corect conceptele de bază;
- să argumentați relațiile pedagogiei cu alte științe.

Subiecte:

1.1. Științe ale educației: delimitări conceptuale. Rolul științelor educației în formarea profesională

1.2. Evoluția științelor educației. Constituirea pedagogiei ca știință

1.3. Normativitatea activității educaționale. Principiile educației

1.4. Taxonomia științelor educației

1.5. Pedagogia în sistemul de științe socioumane

<p>Concepte de bază: educație, pedagogie, științele educației, învățămînt, instruire, sistem de educație, sistem de învățămînt, proces educațional, politică educațională.</p>

1.1. Științe ale educației: delimitări conceptuale.

Rolul științelor educației în formarea profesională

Geneza *științelor educației* aduce în prim plan explicația ansamblului de împrejurări, fapte, fenomene ce au concurat la formarea unui domeniu științific definit de criterii normative ale teoriilor acțiunii educative. Nevoia de specializare a condus la diversificarea perspectivelor de abordare, *educația* fiind un „obiect prea complex ” pentru a fi studiat de o singură disciplină. Sintagma *știință a educației* este afirmată de curentul Educația Nouă în primele decenii ale secolului XX, mai întâi în Europa, apoi în SUA, în varianta *progresivismului* și a *reconstrucționismului*.

În antichitate era o singură știință – *filozofia*, care cuprindea toate cunoștințele umane. O dată cu dezvoltarea societății, a culturii s-au constituit și s-au dezvoltat mai multe științe, care s-au desprins de filozofie - *Logica, Fizica, Etica*, apoi alte multe științe. John Dewey vorbește în mod explicit despre „știința educației”, fundamentată *filozofic* la nivelul unității dintre abordarea *psihologică* și cea *socială* ale educației. Același obiect este studiat de mai multe miniștiinte specializate, fie prin negarea pedagogiei și înlocuirea ei cu „științele educației ”, fie prin conceperea acestora ca științe auxiliare, anexate pedagogiei „sistematice ” sau „generale ” (științele educației devin în acest caz „științe pedagogice ”).

Așadar, pedagogia devine *știința a educației* ce valorifică două tendințe afirmate, dar și confruntate în secolul XX, menționează S. Cristea. De o parte se situează *pedagogia filozofică*, de cealaltă - *pedagogia științifică*. Prima tendință accentuează nevoia de *conceptualizare* și de *normativitate* în domeniul educației și al instruirii. A doua tendință evidențiază nevoia de abordare obiectivă a educației și a instruirii la nivelul practicii sociale și didactice [3, p.75].